

Arsızlık

ve kötü bir insanlık hâli oluşu üzerine bir *potpuri*

“Nimrod Çıldırışları”nda, kitabın son hikâyesi olan “İkinci Fırsat”ı okurken, bir kurye geldi. Getirdiği paket, çok uzun bir süredir kalça kırığı sorunuyla uğraştığımız Emel içindi. Bir tür “geçmiş olsun” dileği olarak, sağlık sigortası şirketi göndermişti.

İçinden, küçük bir kolonya şişesi, birkaç maske, vs ile birlikte, bir *iyi dilekler* kartı çıktı. Ön yüzünde, “İkinci Hayat” yazılıydı. 😊

Etgar Keret, tam o sırada okumakta olduğum “İkinci Fırsat”ın ilk paragrafında şöyle yazmıştı:

“Görünüşe bakılırsa, diğer hizmetlerden pek farkı yoktu -yenilikçi, devrimci, olağüstü, ne dersiniz deyin- ama özünce inince İkinci Fırsat’ın yirmi birinci yüzyılın en büyük ekonomik başarısı olduğu tartışılmazdı. Aslında gayet basit görünen bütün büyük fikirlerden farklı olarak biraz karmaşıktı. İkinci Fırsat hayatımızın kritik anlarından birine geri dönmemizi sağlıyordu,”

Arka kapağındaki kısa tanıtımda da değinildiği gibi, Etgar Keret’in, “**kırık kalplere mih gibi saplanacak kitabında**” “Tanrı olmak isteyen bir otobüs şoförü” bile vardı.

O, “yaralarıyla yaşayanları ve yaşayamayanları” ve de “ikinci fırsatların hayâliyle bir ömür boyunca yaşayanları” anlatıyordu.

Jean-Louis Fournier’nin yazdığına bakarsak da, İngilizler yalnızlıktan söz ederken iki farklı sözcük kullanıyorlar: **Loneliness**, ‘kişinin kendi seçimi olmadığı halde yalnız olması’... **Solitude**, ‘kişinin kendi seçiminin sonucu olarak yalnız olması.’

Fransız yazara göre, “Fransızcada iyi ya da kötü her iki duruma da işaret etmek için tek bir sözcük kullanılıyor, iki tane olmasına gerek de yok zaten,

insanların yüzünden hangisi olduğu okunuyor. Fransızcada İngilizlere özgü o soğukkanlılık yok."

Burada yazının başlığına dönelim.

Arsızlık'ın yakın akrabası **kurnazlar**'a mahsus bir versiyonu da, Fournier'in "*insanın yüzünden okunabileceğini*" söylediği, ama sizin söylemekten kaçındığınız *bazı şeyleri*, ille de siz söylemedikçe-görmezden gelir. Ve -daha da *yüz kızartıcısı*- bunu *sizin gördüğünüzü de arsızca* anlamamış gibi yapar:

Öyle ya, *bir insanın gözüniüzün önünde bir el vermenizi gerektirecek kadar zorda oluşu, birden sizin konforunuzu, plan-programınızı, bütün düzeninizi de bozabilir.*

Öyle kişiler bu 'kendine düşebileceği' *üstüne alınmamak* da bir *yanlış* görmez. Ve elbette *utanmaz* da: Çünkü sizin (veya kimsenin) onun yüzüne *nasıl davrandığını* vurmaya kendinize yakıştırmadığınızı hisseder. Bunu adeta oynar.

Bu, aslında, "**insani olarak yapılabileceği apaçık ortada olanı**", olgun ve onurlu bir şekilde kabul etmek yerine, durumu *onun istediği yere çekmek* için size kurulmuş, hem de *küçülerek* kurulmuş *tilkicikçe* bir tuzaktır.

Bunu '*uyanıklık*' sananlar da var. Ve ömrünü öyle geçirenler.

Bireysel ama bir o kadar da *derin toplumsal* bir durum bu.

Yabancı eğitim ya da yaşantı deformasyonu ile de *tahkimli*, bir arsız küme metropollerin en gözde yerlerini zapt etti, sıra kıyı beldelerinin düştü düşecek olmasında.

Mesela, özellikle yeni neslin genç kadınlarında, özür dilemeyi, izin istemeyi bilmeyen, hatta kendi için zül sayan, gizliden küçümseyici -nasıl oluyorsa- bir '**terbiye**' var bunun kökeninde. Neyle karıştırıyorlar öyle davranmayı, o hakkı, bilmiyorum. Ya da da kim veriyor onlara? Altlarına o lüks cipleri verenler mi? Saygı freni patlamışlarla dolu çevre.

Yahu, **Mahremiyet** diye bir *mevhum* yok artık! Ona selamsız sabahsız dalış serbest! Eve hırsız girdiğinde en çok bu travma yaratmıştı bende. Birilerinin bana ait en özel alanlarda ben orada yokken gezinmesi.

Oysa bütün bunlar, bunlara *maruz bırakılmak*, sıkışmış bir insanı, insanları, bir topluluğu, bir halkı görüp de görmemek, zor durumları fark edip de *yok saymak* bir kayıtsızlık, kurnazlık, hassasiyet eksikliği, bencillik, bakış farkı, şu-bu değil, düpedüz **arsızlık**'tır.

Mantıklı düşünce ile manevi kavrayışın ayrı alanlar olduklarını ve aralarındaki aykırılığın yanlış değerlendirildiğini savunmak bile olamaz başka hayatlara bir de edep dışı lâflarla takınılan bir duyarsızlığın açıklaması.

Günümüzde virüsü, bakterisi olmayan, belki *ego* kökenli, bir salgın bu. hangi için için büyütülmüş içten pazarlılık, hangi özlemlerle yıllarca beslenmiş, nasıl bu kadar çabuk sardı her yeri Etgar Keret'in, "*İkinci Fırsat*"ı gibi, bilmiyorum. *Saygı* denilen şey n'oldu, bilmiyorum.

Fournier'nin müzelerde bir köşede sessizce oturan gözetleyici görevliler ile ilgili olağanüstü bir gözlemi var:

"Müzeyi gezenler konuşkan sayılmazlar, yanından geçip ona sırtlarını dönüyorlar. Sanki orada yokmuş gibi davranıyorlar. Müzenin bekçisi sıkılıyor, emeklilik günlerini hayâl ediyor. Kendini avutmak için şapkasına gizlediği kulaklığıyla belki rock müziği dinliyor. Onun ruhunu resimden çok müzik besliyor."

Dedim ya bu yazı bir *potburi*.

*"Nimrod Çıldırışları"*nda, "*İkinci Fırsat*" hikâyesini çok bütünleyen bir başka hikâye daha var; yazıyı onunla bitirmeden önce bir başka kitaptan daha söz edeceğim.

Ian McEwan, "*Siyah Köpekler*" adlı romanında, "*Yaşam boyu sürmüş alışkanlıklar bir anda silinmiyor*" diye yazmış. Ne kadar haklı.

Romanın kahramanı, kendi ana-babasını erken yaşta kaybettikten sonra aradığı yakınlığı eşinin ebeveynlerinde bulan bir 'damat': Jeremy.

O karı-kocanın *komünizm idealiyle* çok iç içe geçmişini dinlemeye karar verir.

June ve Bernard Tremaine, İkinci Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı zorlukları aşmaya çalışan bir dünyada, kendi *ideallerine* tutunmuş bir çift.

McEwan, onların kimi görüş farklarına rağmen, hatta her şeye rağmen, azalmayan aşklarının izini sürerken, kitabın tanıtımındaki ifadeyle, "*Avrupa'yı bekleyen geleceğin portresini çiziyor.*"

Komünizme ilgisi de her şeye karşın hep sürmüş, yetenekli bir *böcekbilimci* ve yaşamı boyunca *bilimin coşkusuna* ve *sınırlı kesinliğine* bağlı kalan ve komünizm yerine toplumsal ve politik reform amaçlı davaya otuz yıl boyunca kendini sayısız kez adanmış Bernard'ın şu bir paragrafa sığdırılmış "*arsızlıktan uzak bazı eski insanlara mahsus*" düşüncesi bir bakıma onun ömrünün anlamı gibi:

"İnsan ilişkilerindeki kötücül bir ilke, bireylerin ya da ulusların yaşamlarına egemen olmak ve yıkıma uğratmak için düzenli olarak artan, ardından bir sonraki fırsatı beklemek için geri çekilen bir güç, bundan atılan, hepimizin içimizde var olan, erişebileceğimiz, ışık saçan, telafi edebileceğimiz bir minik adım... Tam adım bile değil, anlık bir farkındalık."

Burnunun ucundakini görmezden gelen, dışavurumu için *cool'luk* ('kılılık' da denilebilir) kalıbına dökülmüş ve içeriden ise göbeği *konformizme* bağlı, gittikçe daha çok *küstahlaşmış* büyük bir *arsızlık*, öyleyken, batmış *insanlık için o içtenlikten uzak kalıptan çıkmak, o başkalarına zararlı bağı kesmek gerektiğini* görür mü? Görebilir mi? Kim inanabilir buna?

"*Nimrod Çıldırışları*"ndaki sözün ettiğim ikinci hikâyenin, "*Sadece 9.90'a (Vergi ve Posta Ücreti İçinde)*", trajik-komik bir konusu var:

Kendini bildi bileli *hayatın anlamı* zihnini en çok meşgul eden sorulardan biri olmuş, gayet rahat ve mutlu bir hayatı olan, ama *bir şeyin* eksikliğini hep hisseden Nahum, bir sabah tesadüfen günlük burçlarla seks oyuncaklarının arasında bir ilan görür: "*Hayatın anlamını hiç merak ettiniz mi?*" diye soruyordur ilan.

“Neden var olduğumuzu hiç merak ettiniz mi?” diye de kışkırtmaya devam eder: “Bu zor sorunun cevabı parmaklarınızın ucunda. Yalın ve anlaşılır bir dille dünyaya gelişinizin sebebini size anlatacak... Harikulâde ambalajı içinde sadece 9.90'a adresinize postalanır.”

Kitabı elleri titreyerek sipariş eder genç Nahum. Birkaç gün içinde dünyası tamamlanacaktır.

Konuyu heyecan içinde babasına açar. “Salaksın sen!” der Baba, “Dolandırıcıların işi bu.” “Göstereceğim sana hayatın anlamını” diye devam eder fırlatmak üzere terliğini çıkarmaya hazırlanırken, araya anne girer. “Bırak çocuğu!” diyerek.

Baba, terlik elinde, “Çocuk mu?” der, “Ağustos'ta 28'ine girecek!”

Baba da az kurnaz değildir. İlâna göre, kitap beğenilmez ise 14 gün içinde iade edilebilecektir. O halde, yapılacak iş, bir grup kurmak, kitabı 14 güne kalmadan parça parça okumak ve iade etmektir.

Ama Nahum'un arkadaşları da ilanın düzmece olduğunu düşünürler. Kız arkadaş Ronit bile. Postanenin ihbarnamesi üç gün sonra gelir, Nahum öfke krizlerinden birini geçiren babasının kâğıdı yırtmasını son anda engeller. Paketi aldığı anda postaneden çıkmayı bile beklemeden ambalajı yırtıp kitabı okumaya başlar, Bitirdiğinde *acı verici kafa karışıklığı* geride kalmıştır, artık dünyaya niçin geldiğimiz biliyordur!

Ama kendisini dinleyecek birisini ne yazık ki bulamaz.

Sonra bir ilan daha görür. “İnsanlar sizi dinlemiyor mu?” diyordur ilan. 4 gün sonra yeni kitap eline ulaşır. Nahum *hayatın sırlarını* öğrendiği gibi, kendini başkalarına *dinletmenin* yolunu da biliyordur artık.

İşler baş döndürücü bir hızla gelişir. Etrafında onu dinleyenler vardır. Hayatın anlamı ağızdan ağıza yayılır. Bir dosttan diğerine.

Hikâye biraz uzun, sonu şöyle:

Şimdi de Nahum'u kaygılandıran bir yeni şey vardır: **Ölüm.**

Bir gün babası gazetede yeni bir ilan görür. *“Size ölümsüzlüğün sırrını açıklayacak renkli bir kitapçık. Bunun için büzgen kasınızı günde on beş saniye çalıştırmanız yeterli. Sadece 19.90’a.”*

“Gördün mü?” der babası, *“Biraz şansları yaver gitti diye hemen ücreti artırmış deyyuslar.”*

Bu hikâyede, bana tanıdık gelen çok şey ve kişi var.
“Sözcüklerin kendine özgü bir mizahı var” demiş Jean-Louis Fournier.
Buna tamamen katılıyorum ve çok beğeniyorum.

İlhan Ayverdi'nin 1412 sayfalık **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**'ün *“Arsızlık”* maddesinde kelimenin kullanışıyla ilgili Ahmet Hamdi Tanpınar'dan şu örnek cümle var: *“Biraz arsızlık edip azarlandığı zamanlarda pek mahcup olmuş gibi başlarını eğiyorlar.”*

Büyük olasılıkla, evcil hayvanları anlatıyor. 😊
“Bir kedi kadar kanaatkâr hayat” demişti *“Huzur”* da.
Malum, Üstat kedileri pek severdi.
Kedisinin adı, sanıyorum Okay Gönensin'in kedisi gibi,
Haydut'tu.*

* **Kamus ve Sıhah**'a göre, Arapça'da *“yoldan çıkma. sapma”*nın mastarıdır. Macarca sözcüğün bir şekilde Arapça kökenli bir Osmanlı idari tabirinden türemiş olması mümkündür.

Ağustos 2021

